

Tove Stang Dahl - en retsvidenskabelig pioner

KIRSTEN KETSCHER

“De rettsregler som hittil har fremmet fellesgodene barn, trygghet og deltakelse har i hovedsaken vært modelleret med menn som norm... Mot dette stiller kvinneveretten sitt program om retten til å være kvinne - til å anlegge kvinnene som norm.”

Tove Stang Dahl¹

Professor dr. philos og dr. jur. h.c. Tove Stang Dahl døde d. 11. februar 1993, 55 år gammel. Sin unge alder til trods var hun gennem næsten 2 årtier en central person på den retsvidenskabelige arena.

Tove Stang Dahl var drivkraften bag udviklingen af kvinderet som selvstændig retsvidenskabelig disciplin og etablering af en afdeling for kvinderet under det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo.

I nordiske retsvidenskabelige sammenhænge var hun fornyeren og pioneren. Dette gælder såvel i forhold til kvinderetsjuri-

ster, som til jurister, der arbejdede indenfor kvinderetsnære sammenhænge og stod overfor nye udfordringer i takt med udviklingen af nye retsområder. Internationalt set var hun den første, der udgav en samlet fremstilling af “feminist jurisprudence”², hvilket skabte hende en plads i første række. I international sammenhæng anbragte Tove Stang Dahl Universitetet i Oslo på landkortet. Hun kastede hermed glans over sit universitet og sit fakultet. En indsats, hvis betydning, der nok endnu ikke i dag er fuldt forståelse og anerkendelse for på hendes hjemmebane.

Indledning til kvinderetten er blevet oversat til tysk, engelsk og spansk. Tove Stang Dahls tanker har således internationalt fået en gennemslagskraft, som er meget usædvanlig for nordiske jurister. Tove Stang Dahl har dannet skole, ikke alene i Norden, men også i kvinderetlige og kvindeforskningsmiljøer i den internationale akademiske verden.

Anerkendelsen kom, som vanligt er, senere til hende i hendes eget land og blandt egne kolleger, end hvad hendes pionerindsats kunne berettiggende hende til. Men det er jo

1. Citat fra Tove Stang Dahls forelæsning “Fra kvinners rett til kvinneverett” på Københavns Universitet d. 21. november 1986 i anledning af udnævnelsen til juridisk æresdoktor, trykt i *Retfærd* 37/1987.
2. *Women’s Law*, Norwegian University Press, Oslo 1987

netop pionerens vilkår. Allerede i 1986 blev hun udnævnt til juridisk æresdoktor ved Københavns Universitet som anerkendelse for sin originale og banebrydende indsats for kvinderetten og for retsvidenskaben.

Udvikling af kvinderetten som selvstændig juridisk disciplin, havde nær sammenhæng med halvfjerdsernes opblomstring af en "ny" kvindebevægelse, der satte kvinde-spørgsmålet på dagsordenen igen. Denne nye kvindebevægelse var et internationalt fænomen, og i dens kølvand fulgte, at kvindespørgsmålet blev rejst som fagligt spørgsmål blandt den voksende gruppe af kvinder på universiteter og læreanstalter.

Under indflydelse af Tove Stang Dahl adskilte kvinderetten i Oslo sig på flere måder fra den udvikling, der skete internationalt. Set i bakspejlet må vi konstatere, at Tove Stang Dahl i sit design af kvinderetten var avant garde indenfor et område, der i sig selv var avant garde.

I kvindeforskningsammenhænge var det at etablere kvinderetten som selvstændig disciplin i halvfjerdserne, enestående. Kvindeperspektivet blev nok så meget brugt som en kritik mod etablerede videnskaber og discipliner ud fra ønsket om at komplettere disse, at gøre opmærksom på, at kvinderne var "glemt" og så indføje dem på passende steder.

Her overfor stod Tove Stang Dahls opfattelse, at kvindeperspektivet i sig selv var en faglig synsvinkel. At bruge kvindeperspektivet indebar en gennemgribende ændring i behandlingen af et område. Et

kvindeperspektiv stillede nye krav til såvel det teoretiske som det metodiske grundlag. En opfattelse som hun senere udviklede i "Innledning til kvinneretten"³.

Halvfjerdsernes kvindebevægelse havde tæt sammenhæng med kvindernes øgede inddragelse i lønarbejdet. Det var spørgsmålet om at forbedre kvinders stilling i forhold hertil, der i høj grad stod i forgrunden. Det var ganske dårlig tone i kvindekredse at drøfte husmødres retstilling på anden måde, end hvordan de hurtigst muligt kunne forlade hjemmet og få en bedre retstilling som lønarbejdere. Det var derfor ikke i overensstemmelse med de herskende vinde, at Tove Stang Dahl udviklede kvinderetlige modeller for husmorarbejdet, hvor en del af formålet var at sikre husmødre en bedre retstilling for arbejdet i hjemmet⁴ og i tilslutning hertil introducere husmorretten som deldisciplin indenfor kvinderetten. Ligeledes var hun tidligt ude med en kritik af ligestillingsparadigmet, der netop havde som formål at ensliggøre kvinder og mænd i mandens billede⁵. Også denne kritik gik mod de på bjerget herskende tendenser i denne fase, hvor ligestillingstankegangen hærgede og sås som det koncept, der skulle bringe kvinderne fremad. På det 1. nordiske kvindejuristmøde i 1975 på Klarskovgård i Korsør blev det således drøftet hvorvidt, der var forskel på kvinderet og ligestillingsret.

Med opfattelsen af kvinderetten som retsvidenskabelig disciplin, med opprioritering af husmorarbejdet, det der senere eufemistisk er blevet nydøbt "omsorgsarbejde",

3. Trykt i Tove Stang Dahl(red): *Kvinnerett 1*, Oslo 1985.

4. Et godt eksempel herpå er artiklen: *Fra husmorettens specielle del: Folketrygdens regel om forhøjet hjælpstønad til funktionshemmede barn*, Årbog for Kvinderet 1981, København 1981.

5. Juss og Juks

og med forkastelse af ligestilling som omdrejningspunkt i kvindeforskningen har eftertiden vist, at hun på alle disse punkter var fremsynet og viste henimod de senere bærende tendenser. Men i halvfjerdsene og begyndelsen af firserne måtte hun også i kvindeforsknings- og kvinderetskredes bære den tunge byrde at være pioner.

I behandling af retsvidenskabelige emner demonstrerede hun i flere arbejder en evne til at kombinere på en kreativ og overraskende måde. Hendes omsorgstrekant er nu klassisk og virker selvfølgelig. Det er oplagt, at retsreglerne skal ses i denne sammenhæng! Da den blev introduceret i 1975⁶ må det betegnes som et nybrud i den retsvidenskabelige forskning. Kvinderetten kunne altså ikke alene sige noget om kvinderne, men omsorgstrekanten er en god illustration af Tove Stang Dahls opfattelse af Kvinderetten som en retsvidenskabelig fornyelse⁷. Kvindeperspektivet genererer ny viden om de retsvidenskabelige sammenhænge og er dermed et bidrag til, at retsvidenskaben må omstruktureres under hensyn til de nye sammenhænge.

Tove Stang Dahls evne til at se nye sammenhænge hang tæt sammen med hendes tværfaglige orientering. Hun havde tæt kontakt til politologiske og antropologiske kvindeforskere. Hun arbejdede i mange år i kriminologiske og retssociologiske miljøer. Hendes doktorafhandling, der er historisk orienteret, stammer tilbage fra denne perio-

de⁸. I kritiske juridiske miljøer var der i halvfjerdsene en tendens til at lægge vægt på sociologiske og samfundsvidenskabelige tilgange. Tove Stang Dahls styrke var imidlertid, i modsætning til mange der kørte dogmatiken på lossepladsen, at hun anvendte sin tværfaglige tilgang som et retsvidenskabeligt moderniseringsprojekt. At hun således så sig selv som jurist og retsvidenskabskvinde først og fremmest var utvivlsomt en hovedbegrundelse for hendes gennemslagskraft blandt jurister.

Hendes hovedværk indenfor kvinderetten blev "Indledning til kvinneretten"⁹. Under denne meget lidt (alt for lidt) prætentiose titel gemmer sig et vægtigt bidrag til såvel udvikling af kvindeforskningen som udvikling af den retsvidenskabelige forskning. Tove Stang Dahl havde det særkende, at hun skrev med meget stor "økonomi". Hendes skrivestil var knap og præcis. Derfor er hendes forfatterskab målt i sidetal mindre, end man kunne forvente efter en traditionel målestok. Således har hun i "Indledning til kvinneretten" på knap 110 sider skrevet en kvinderetlig metodelære, hvor så at sige hver eneste side er rummer så meget stof af så høj kompleksitet, at udviklingen af disse tanker hos andre forfattere ville fylde tre - fire gange så meget.

Gennem dette værk blev der for første gang udviklet et samlet tankesæt omkring det kvinderetlige retsområde. Dette rammer tillige centralt ind i andre personrettede

6. Ekteskabet - den moderne husmannskontrakten, trykt i T. Støren og T. S. Wetlesen: Kvinnekunskap, Oslo 1975. Konceptet er videreudviklet i: Kvinners rett til penger, Festskrift til Harriet Holter, Oslo 1982.

7. Kvinnerett - en retsvidenskabelig fornyelse? Nytt om kvindeforskning 1/1984.

8. Barnevern og samfundsvern, Oslo 1978.

9. Jfr. note 3).

discipliner som f.ex. børneret, men er også af stor værdi for retsområder, der ikke passer ind i det retsstatslige paradigme som f.eks. store dele af socialretten.

Indledning til kvinderetten må nu betegnes som et standardværk, som alle der arbejder videnskabeligt med kvinderet og beslægtede områder må forholde sig til, tage afstand fra, bygge videre på, hvadsomhelst. Det går blot ikke at ignorere. Bogen har været en hovedinspirationskilde for kvinderechtsforskere i Norden. Den har ægget til begejstring og til modsigelse, hvilket er kendetegnet for ethvert godt værk, der vil noget udover at marchere hen ad veltrampede stier. I den akademiske verden står vi på hinandens skuldre og holder hinanden i hånden for at komme videre. "Innledning til kvinneretten" er et godt afsæt.

Tove Stang Dahl holdt en streng skillelinje mellem teori og metode på den ene side og det dogmatiske værktøj på den anden side. Herved udnyttede hun, måske af beskedenhed, ikke fuldt ud sit eget potentiale. Kvinderetten kan ikke blot være ret-

spolitik. Den må også give vejledning i retsanvendelsen. Hun frygtede imidlertid for friretlige tendensers nedbrydning af et traditionelt retssikkerhedsværn¹⁰. I en senere artikel modificerede hun muligvis dette standpunkt¹¹. Her bebrejder hun bl.a. sig selv, at der ikke indenfor børneretten i højere grad er udviklet en fortolkende tilnærmelse. I denne artikel introducerer hun endvidere tanken om kvinderetten som led i et menneskerettighedsprojekt. Et synspunkt, der ligger til grund for hendes sidste bog, udgivet kort før hendes død¹². Her fører hun kvinderets- og menneskeretsperspektivet sammen. Også her var hun pioner.

Det er kendetegnende for pionerer, at de baner vej, hvor ingen har været før. Pionerindsatsen er hård og opslidende. Frugten vil normalt først høstes af kommende generationer. Således var Tove Stang Dahl da pioner for mange af os, hun kendte, for mange hun ikke kendte og for fremtidige forskere, hun aldrig skulle komme til at kende, men som vil kende hende.

10. Se hertil "Innledning til kvinneretten" p. 78ff.

11. Mot en fortolkende rettsteori - Det kvinnerettslige argument, TFR 1988 p. 54 ff.

12. Den muslimske familie, Oslo 1992.